

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

МЕЛЬНИЧУК ЮРІЙ ПЕТРОВИЧ

УДК 378.6:355.23/.356.13 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Державна прикордонна служба України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

Тушко Клавдія Юріївна,

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доцент кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Бутенко Володимир Григорович,

Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, професор кафедри загальноправових та соціально-гуманітарних дисциплін;

кандидат педагогічних наук

Мішенюк Роман Миколайович,

Донецько-Луганське регіональне управління Державної прикордонної служби України, начальник відділу по роботі з персоналом.

Захист відбудеться «21» грудня 2018 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «16» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтеграція української вищої освіти в європейський простір актуалізувала потребу в модернізації освітнього процесу. Одним із основних недоліків стала невідповідність вимогам сучасної ринкової системи і результатів професійної підготовки випускників закладів вищої освіти. Усе більшого значення набуває компетентнісний підхід, зокрема його впровадження в професійну підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників.

Питанням компетентнісного підходу присвячено праці таких науковців, як: І. Агапов, Н. Баловсяк, В. Веретільник, Р. Горбатюк, Ю. Дем'янюк, О. Коберник, Н. Макогончук, І. Мельничук, Л. Оршанський, В. Поліщук, Л. Романишина, К. Тушко, А. Хуторський, Л. Половенко та ін.

Компетентнісний підхід виражається у формуванні фахівця, компетентного в будь-якій професійній діяльності. Нині проблема визначення компетентності майбутнього фахівця є об'єктом досліджень психологів, педагогів, фахівців-практиків, проте в літературі відсутній єдиний підхід до визначення цього поняття, класифікації компетентностей. Ю. Сердюк визначає професійну компетентність як здатність людини вирішувати певне коло професійних завдань.

Проблема формування й розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників була предметом дослідження таких науковців, як В. Баратюк, В. Бутенко, О. Ставицький, Ю. Царьов та ін. Окремі складники професійної компетентності вивчали В. Назаренко, М. Тарнавський та ін., особливості формування професійної компетентності в системі магістерської підготовки – О. Балагур, О. Луцький, Р. Мішенюк, В. Собко та ін.

Пріоритетні для розв'язання проблеми дослідження, підходи щодо підвищення ефективності професійної підготовки офіцерів у закладах вищої освіти містяться в наукових дослідженнях І. Грязнова, О. Діденка, Д. Іщенка, О. Тогочинського, О. Торічного, В. Ягупова та ін. Педагогічні умови формування інформаційної культури в майбутніх офіцерів-прикордонників вивчав А. Білорус, проблему підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій у забезпеченні системи зв'язку прикордонних підрозділів – О. Блажук.

Відповідно до чинних вимог майбутній офіцер-прикордонник повинен бути підготовлений до професійної, соціально-педагогічної, культурно-освітньої, організаційно-управлінської, фізкультурно-спортивної і спеціальної діяльності. Він повинен володіти професійною компетентністю в цих видах діяльності. Інтеграційними компонентами в структурі професійної компетентності майбутнього офіцера-прикордонника є проектна та аналітична компетентність.

Фундаментальність проектно-аналітичної компетентності полягає в інтегральній характеристиці особистості майбутнього офіцера-прикордонника, спрямована на вміння аналізувати інформацію з метою використання в освітній та професійній діяльності; на розв'язання навчальних та професійних задач методом аналізу в умовах неповної поінформованості; на вміння аналізувати власну освітню та професійну діяльність з метою підвищення ефективності; на розуміння

та усвідомлення відповідних питань освітньої та професійної діяльності через аналітичну діяльність; на здатність розробляти та реалізувати проектну діяльність. У цьому полягає актуальність формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Практично відсутні спеціальні дослідження щодо її формування в майбутніх офіцерів-прикордонників. Аналіз змісту освітньо-професійних програм показав, що вони не забезпечують формування проектно-аналітичної компетентності.

Визначено, що залишаються ще мало вивченими деякі аспекти цієї проблеми: визначення змісту проектно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера-прикордонника; умови формування проектно-аналітичної компетентності в майбутніх офіцерів-прикордонників; критерії і рівні сформованості проектно-аналітичної компетентності.

Концептуальними основами формування проектно-аналітичної компетентності є такі положення: підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників повинна здійснюватися на основі компетентнісного та діяльнісного підходів; основою підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників повинна стати спеціально організована проектна та аналітична діяльність.

Аналіз сучасного стану проблеми формування проектно-аналітичної компетентності дав підстави виявити низку *суперечностей*, що виникли між:

– вимогами суспільства, зумовленими потребою в охороні державного кордону в сучасних умовах, та якістю професійної підготовки майбутніх офіцерів і неналежною методологічною та методичною базою для забезпечення цих вимог;

– потенційними можливостями, якими володіють сучасні заклади вищої військової освіти для ефективного формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, і недостатнім використанням цих можливостей на практиці;

– значними педагогічними резервами навчальних дисциплін щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників та невідповідністю форм, методів і засобів сучасним вимогам щодо організації освітнього процесу. На вирішення цих суперечностей спрямоване наше дослідження.

Таким чином, актуальність теми, недостатня розробленість педагогічного аспекту проблеми та наявність низки суперечностей у професійній підготовці, зумовили тему дисертації **«Формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснювалося відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького в межах науково-дослідної роботи «Теоретичні засади формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників» (шифр № 217-0088 І).

Тему дисертації затверджено вченою радою Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (протокол № 5 від 26.10.2011 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі

освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 2 від 28.03.2017 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Для досягнення мети дослідження було передбачено розв'язати такі **завдання**:

1. З'ясувати сутність, зміст та структуру проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

3. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови та розробити структурно-функціональну модель формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки.

4. Розробити методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників.

Предмет дослідження – педагогічні умови і структурно-функціональна модель формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки буде більш результативним, якщо забезпечити впровадження таких педагогічних умов: забезпечення мотивації щодо проектної та аналітичної діяльності як способу професійного становлення; доцільний вибір форм і методів, що забезпечують реалізацію проектної та аналітичної діяльності; упровадження навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту проектної та аналітичної діяльності; опанування майбутніми офіцерами-прикордонниками аналітичного та проектного інструментарію.

Для досягнення поставленої мети, вирішення завдань і перевірки гіпотези використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, моделювання, порівняння, узагальнення, систематизація даних наукової літератури та навчально-методичної документації – для визначення теоретичних основ формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників в процесі фахової підготовки, з'ясування сутності, особливостей змісту і структури проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників в процесі фахової підготовки, визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості зазначеної компетентності та розробки структурно-функціональної моделі; *емпіричні* – спостереження, бесіда, тестування, анкетування, метод експертних оцінок – для визначення рівнів сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників в процесі фахової підготовки та результативності педагогічних умов формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у

процесі фахової підготовки; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи); *методи математичної статистики* – критерії Фішера та Колмогорова-Смірнова – для виявлення відмінностей у розподілі емпіричних рядів, порівняння вибірок, які мають альтернативні ознаки, а також оцінювання вірогідності кореляції між цими ознаками.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано педагогічні умови формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки (забезпечення мотивації щодо проектної та аналітичної діяльності як способу професійного становлення; доцільний вибір форм і методів, що забезпечують реалізацію проектної та аналітичної діяльності; упровадження навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту проектної та аналітичної діяльності; опанування майбутніми офіцерами-прикордонниками аналітичного та проектного інструментарію); *визначено* сутність поняття «проектно-аналітична компетентність офіцера-прикордонника», обґрунтовано його зміст і структуру (єдність мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів);

– *удосконалено* критерії й показники для з'ясування стану сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників (знаннявий, ціннісний, операційний та аналітико-результативний), а також характеристики рівнів (репродуктивного, продуктивного та креативного);

– *подальшого розвитку* набули наукові уявлення про сутність поняття «проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників», а також теоретичні й методичні аспекти професійної підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено науково-методичні матеріали та методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки.

Матеріали дослідження рекомендовані до використання у фаховій підготовці курсантів закладів вищої освіти за відповідним профілем, а також на курсах перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців прикордонного відомства; при підготовці монографічних, дисертаційних досліджень, підручників, посібників; , написанні магістерських, дипломних, курсових робіт.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Національної академії Національної гвардії України (акт реалізації від 16.12.2016 р.), Військової академії (м. Одеса) (акт реалізації від 21.12.2016 р.), Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт реалізації від 23.01.2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Теория и практика охраны границ государств-участников СНГ: история и современность» (Казахстан, Алмати, 2013), «Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави»

(Львів, 2013), *всеукраїнські* – «Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України» (Хмельницький, 2016, 2017), «Наукове забезпечення службо-бойової діяльності Національної гвардії України» (Харків, 2016), «Становлення та розвиток педагогіки» (Івано-Франківськ, 2016 р.).

Результати дослідження заслуховувалися та дістали схвалення на звітно-наукових конференціях та засіданнях кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (2014–2018 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 13 одноосібних наукових публікаціях автора, з яких 6 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема 2 публікації у вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 4 – апробаційного характеру, 3 праці, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (225 найменувань, з них 12 – іноземними мовами) та додатків (14 на 27 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 217 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 166 сторінках. Роботу ілюстровано 4 рисунками та 15 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми й доцільність її наукової розробки, визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано його основні завдання, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про впровадження й апробацію результатів дослідження, відомості про публікації, у яких відображено основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження, а також описано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників як науково-педагогічна проблема» – з'ясовано стан проблеми дослідження, висвітлено теоретичні основи формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників; визначено сутність і структуру їхньої проектно-аналітичної компетентності; проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

У реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців прикордонного відомства особливу увагу приділено проблемі формування в них професійної компетентності. Результати аналізу положень вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних праць, а також низки документів Європейського Союзу засвідчили, що поняття «професійна компетентність» у сучасній науці трактують по-різному. Домінує думка, що його сутність є багатогранною. За результатами досліджень наукової педагогічної та психологічної літератури, учені виокремлюють різні види професійної компетентності: етичну, соціальну, спеціальну, комунікативну, економічну тощо.

На основі аналізу Стратегії розвитку Державної прикордонної служби виділено вимоги щодо створення системи інтегрованого управління безпекою державного кордону; упровадження європейських норм і стандартів у систему прикордонного контролю; посилення системи безпеки державного кордону; удосконалення системи аналізу та оцінки інформації; створення ефективної системи підготовки фахівців з питань інформаційно-аналітичного забезпечення тощо.

Значне місце серед різновидів компетентностей відводимо проектно-аналітичній компетентності майбутніх фахівців прикордонної служби України.

Нині відповідних системних досліджень не виявлено. Проте існують окремі доробки щодо аналізу «проектної компетентності» та «аналітичної компетентності». Розкриття педагогічної сутності поняття «проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників» потребувало теоретичного розгляду категорій «проектна компетентність», «проект», «проектування», «проектна діяльність», «проектна культура», «інформаційна культура», «аналітична культура», «аналіз» тощо.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної, філософської та методичної літератури, присвяченої зазначеним поняттям, засвідчив, що в низці наукових праць здійснювалось дослідження проблеми формування «проектної культури». У працях учених М. Ахметової, О. Беспалька, В. Гузеєва, Н. Запесоцької, О. Зосименка, Н. Топіліної, О. Фонарюка та ін. проаналізовано зміст поняття «проектна культура», а в дослідженнях А. Ашерова, І. Зімньої, Г. Лепка, В. Шеховцевої розглянуто питання формування проектно-аналітичної культури. Низка праць вітчизняних учених – В. Беспалька, С. Гончаренка, В. Гузеєва, Н. Пахомової, О. Пехоти, Є. Полата, О. Романишиної, В. Чемшита та ін. – присвячена проблемі використання методу проектів.

Аналіз досліджень з питань формування аналітичної компетентності продемонстрував різні підходи до розкриття змісту цієї компетентності.

Результати проведеного аналізу наукової літератури дозволили встановити, що проектній та аналітичній компетентності притаманні спільні риси й завдання. Тому доцільно їх об'єднати в проектно-аналітичну компетентність. Визначено, що *проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників* – це інтегративна характеристика майбутнього офіцера-прикордонника, що виражається в здатності та готовності фахівця до самостійної теоретичної і практичної розробки та реалізації проектів у професійній та соціальній сферах, а також комплекс спеціальних мисленнєвих дій, спрямованих на виявлення, оцінку та узагальнення отриманих знань, аналіз та переведення їх у новий якісний стан.

З'ясовано, що *проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників* є комплексом мисленнєвих, пошукових, логічних, дослідницьких та творчих процесів пізнання майбутніх офіцерів-прикордонників. Важливість цієї компетентності в особистісному та професійному зростанні майбутнього офіцера-прикордонника зумовлена також актуальністю проектно-технологічного типу організаційної культури професійної діяльності офіцерів-прикордонників. Проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників означає

їхню здатність як суб'єктів професійної діяльності ефективно функціонувати в професійному середовищі, реалізовувати закріплені за ними завдання.

Узагальнення різноманітних наукових точок зору щодо проектно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців дало можливість розглядати структуру проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників через єдність її компонентів: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного.

Мотиваційний компонент відображає прагнення до виконання проектно-аналітичної діяльності та визначення їхніх цілей. Мотиваційний компонент представлений мотивами, почуттями, емоціями та особистісними пріоритетами щодо усвідомлення значущості професійної проектно-аналітичної діяльності.

Когнітивний компонент містить знання щодо проектно-аналітичної діяльності, здатність аналізувати й оцінювати можливості та результати власної діяльності; можливість генерувати певну кількість ідей, що мають значення для професійної діяльності, відкритість до отримання нових знань.

Діяльнісний компонент заснований на комплексі знань, представлених у когнітивному компоненті та містить оволодіння вміннями щодо конструювання власних знань, способів обробки інформації, презентації результатів діяльності; формування навичок аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, а також комунікативних умінь і навичок; формування вмінь продукувати, аргументувати та захищати ідеї.

Рефлексивний компонент проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників охоплює самоаналіз та самооцінку майбутнім офіцером-прикордонником проектно-аналітичної діяльності та її результатів, дозволяє усвідомити та оцінити ступінь реалізації запланованих цілей цієї діяльності. Рефлексивний компонент визначає готовність та здатність особистості до самовдосконалення та саморозвитку в професійній сфері.

Розкриття сутності, особливостей змісту і структури поняття «проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників» дозволило перейти до визначення діагностичного апарату й стану сформованості досліджуваного утворення в реальних умовах фахової підготовки майбутніх фахівців прикордонного відомства.

У другому розділі – «Характеристика педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки» – визначено критерії, показники та рівні сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників; проаналізовано стан сформованості цієї компетентності; обґрунтовано педагогічні умови формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, подано структурно-функціональну модель цього процесу.

Дослідно-експериментальна робота щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників здійснювалась у кількох взаємопов'язаних етапах: – *теоретико-аналітичний* – передбачав аналіз літературних джерел методологічного, теоретичного і практично-методичного

рівня, з'ясування вихідних позицій дослідження, розробку програм дослідницької роботи, визначення сутності основних понять; – *діагностико-пошуковий* – реалізація завдань констатувального етапу експерименту, розробка критеріїв визначення рівня сформованості проектно-аналітичної компетентності; формування комплексу відповідних діагностичних методик і здійснення їхньої апробації; формалізація отриманих результатів, узагальнення їх у контексті визначених параметрів; – *формульовано-узагальнювальний* – передбачав організацію та апробацію результатів формульовального етапу експерименту, визначення методик успішної реалізації педагогічних умов формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників; формулювання узагальнювальних висновків.

Результати аналізу наукової літератури, спостережень, експертного опитування та бесід із науково-педагогічним складом кафедр, офіцерами курсантських підрозділів, курсантами надали можливість визначити критерії сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки, які розкриваються через якісні ознаки (показники):

– *ціннісний критерій* має вияв у позитивному інтересі до проектування; стійкості мотивації до проектно-аналітичної діяльності; особистісно-ціннісному ставленні до аналізу та проектування професійної діяльності як соціально значущої; стійкості мотивації щодо реалізації проектно-аналітичної діяльності;

– *знаннєвий критерій* полягає у сформованості знань щодо здійснення проектно-аналітичної діяльності; організованості проектно-аналітичної діяльності; ступені вияву креативності в процесі проектно-аналітичної діяльності; сформованості знань про етапи реалізації проекту та мисленнєві операції;

– *операційний критерій* відображає вміння організувати проектну діяльність, ступінь вияву самостійності в проектно-аналітичній діяльності;

– *аналітико-результативний критерій* полягає у вміннях здійснювати рефлексію проектно-аналітичної діяльності; вияві самоаналізу та самооцінки результатів проектно-аналітичної діяльності.

Зазначені критерії в сукупності характеризують сформованість проектно-аналітичної компетентності курсантів-прикордонників. На основі аналізу результатів діагностики за всіма показниками виділених критеріїв були визначені різні рівні сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки: *репродуктивний, продуктивний, креативний*.

Репродуктивний рівень сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників зумовлений можливістю виконання завдань «за принципом аналогії», за умови відсутності креативності та самостійності.

Продуктивний рівень сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників – це знання способів фіксації інформації та різних варіантів їхнього поєднання; внесення певних змін на етапі створення проекту.

Креативний рівень сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників передбачає знання способів самостійного отримання та фіксації інформації, моделювання різних компонентів проектно-аналітичної діяльності.

Застосування діагностичного апарату дозволило з'ясувати стан сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. З метою реалізації вищезазначеного алгоритму дій було проведено констатувальний етап педагогічного експерименту. Для діагностики показників уточнених критеріїв сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників було використано спеціально розроблені науковцями діагностичні карти, анкети.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту, який проводився протягом травня 2015 р. – червня 2016 р. на базі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (362 курсанти 1-го і 3-го курсів), з'ясовано, що переважна більшість курсантів за всіма критеріями має репродуктивний рівень сформованості проектно-аналітичної компетентності. Це засвідчують результати діагностичних зрізів знань: рівень проектно-аналітичної компетентності більшості курсантів було оцінено за репродуктивним рівнем – 28,57 % курсантів 3-го курсу та 29,71 % курсантів 1-го курсу; продуктивним – 56,01 % курсантів 3-го курсу та 57,14 % 1-го курсу, креативним – 15,43 % курсантів 3-го курсу та 13,14 % курсантів 1-го курсу.

Отримані результати свідчать про потребу в підвищенні ефективності процесу формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки шляхом упровадження відповідних педагогічних умов. У представленому дослідженні педагогічними умовами формування проектно-аналітичної компетентності є обставини, від яких залежить процес фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з урахуванням змісту проектно-аналітичної компетентності.

За результатами аналізу проблеми дослідження, а також констатувального етапу експерименту зроблено припущення, що формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників буде результативним за дотримання педагогічних умов:

– *забезпечення мотивації щодо проектної та аналітичної діяльності як способу професійного становлення;*

– *доцільний вибір форм і методів, що забезпечують реалізацію проектної та аналітичної діяльності;*

– *упровадження навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту проектної та аналітичної діяльності;*

– *опанування майбутніми офіцерами-прикордонниками аналітичного та проектного інструментарію.*

Першою педагогічною умовою є *забезпечення мотивації щодо проектної та аналітичної діяльності як способу професійного становлення.*

У представленому дослідженні на особливу увагу заслуговує професійний пізнавальний інтерес, що виражається в постійному прагненні до оволодіння

новими знаннями щодо майбутньої професійної діяльності та є формою вияву пізнавальних потреб. Формування пізнавального інтересу формується на основі усвідомлення неповноти знань, що спонукає курсанта-прикордонника до пошуку, аналізу, синтезу нової значущої інформації, а також до її обробки згодом і застосуванні на практиці. Таким чином, професійний пізнавальний інтерес виникає як потреба щодо виконання проектно-аналітичної діяльності.

Другою педагогічною умовою є *доцільний вибір форм та методів, що забезпечують реалізацію проектно-аналітичної діяльності*. Пріоритетним завданням фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників є підготовка фахівця, який має знання та навички щодо пошуку, обробки та зберігання інформації, володіє навичками використання сучасних комп'ютерних технологій, уміє спланувати та спрогнозувати професійну діяльність, а також представити результати діяльності.

У запропонованому дослідженні з метою формування проектно-аналітичної компетентності нами запропоновано одночасно із традиційними формами й методами навчання в процесі викладання навчальної дисципліни «Тактика прикордонної служби» застосовувати такі методи: метод проектів, проектно-аналітичну сесію, проектно-аналітичну гру, рольову гру, мозковий штурм, освітній коворкінг, тренінг, технологію співпраці, кейс-метод. У ході дослідної роботи було спроектовано систему вправ та завдань, кейс-метод, проектно-аналітичну гру з навчальної дисципліни «Тактика прикордонної служби».

Змістом третьої педагогічної умови є *впровадження навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту проектно-аналітичної діяльності*.

Навчально-методичне забезпечення в запропонованому дослідженні представлено як процес та результат оптимізації методичного забезпечення освітнього процесу в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Під змістом навчально-методичного забезпечення розуміємо сукупність документів, що описують форми, методи й технології навчання, методи вибору та застосування способів й інструментів навчання для формування проектно-аналітичної компетентності.

Четвертою педагогічною умовою є *опанування майбутніми офіцерами-прикордонниками аналітичного та проектного інструментарію*.

З метою формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників доцільно оволодіти аналітичним та проектним інструментарієм. Аналітичний інструментарій представлений аналітичними методами, як-от: порівняльний аналіз, причинно-наслідковий зв'язок, контент-аналіз, семантичний аналіз, графічний метод, структурний метод, експертна оцінка, метод сценаріїв тощо. Проектний інструментарій представлений такими методами: метод символічного бачення, порівняння версій, «Якби...», евристичного дослідження, «ключових слів», дослідницький, прийом «Читання з позначками» та ін.

З метою відображення процесу формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників було створено відповідну модель, що є мисленневою системою, що імітує властивості, ознаки,

характеристики процесу формування відповідної компетентності та презентується в формі схеми (рис. 1).

До складу структурно-функціональної моделі було введено блоки: цільовий (мета, вимоги, завдання, специфіка); змістовий (методологічні підходи, зміст підготовки, методи, засоби, форми, прийоми); результативний (суб'єкти, компоненти, критерії, показники та рівні сформованості проектно-аналітичної компетентності, результат). Кожен з блоків виконує свою функцію, але вони взаємопов'язані спільним системоутворювальним фактором – метою.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка педагогічних умов формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки» – розкрито організацію, зміст і результати педагогічного експерименту.

Відповідно до логіки дослідження під час формувального етапу експерименту, який тривав у 2015–2017 рр., було впроваджено обґрунтовані педагогічні умови, а також передбачені ними експериментальні форми й методи.

Основними шляхами реалізації першої педагогічної умови – забезпечення мотивації щодо проектної та аналітичної діяльності як способу професійного становлення – були: активізація пізнавальної та творчої діяльності курсантів, зокрема: ознайомлення з особливостями професії офіцера-прикордонника під час лекцій, бесід, дискусій та ін.; практична орієнтація – використання на заняттях з навчальної дисципліни «Тактика прикордонної служби» рольових ігор, розв'язування ситуаційних задач професійного спрямування, ведення професійної дискусії; безпосередній контакт із офіцерами-прикордонниками під час практики на кордоні, а також використання комп'ютерних програм для обробки й аналізу професійно значущої інформації.

Було використано систему мотиваційних стимулів, як-от: визнання пропозицій щодо вдосконалення професійної діяльності; заходи щодо заохочення творчої спрямованості, наприклад, надання вільного часу на пізнавальну діяльність; додаткове заохочення оцінками за підсумками модуля або навчального семестру; надання можливості дострокової здачі екзаменаційної сесії.

Основним шляхами реалізації другої педагогічної умови – доцільний вибір форм і методів, що забезпечують реалізацію проектної та аналітичної діяльності – є використання традиційних та інноваційних методів залежно від мети проекту, який створюється офіцерами-прикордонниками. Зокрема, використано *метод проектів* з дисципліни «Тактика прикордонної служби» під час вивчення теми «Взаємодія із місцевим населенням» з таких тем: налагодження комунікації з мешканцями прикордоння, з органами місцевого самоврядування, членами громадських формувань тощо, розв'язання проблемних ситуацій щодо оцінки обстановки, підготовки зміни прикордонних нарядів у зв'язку з упорядкуванням та узгодженням дій прикордонників із місцевим населенням.

Основним заходом щодо реалізації третьої педагогічної умови (упровадження навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту

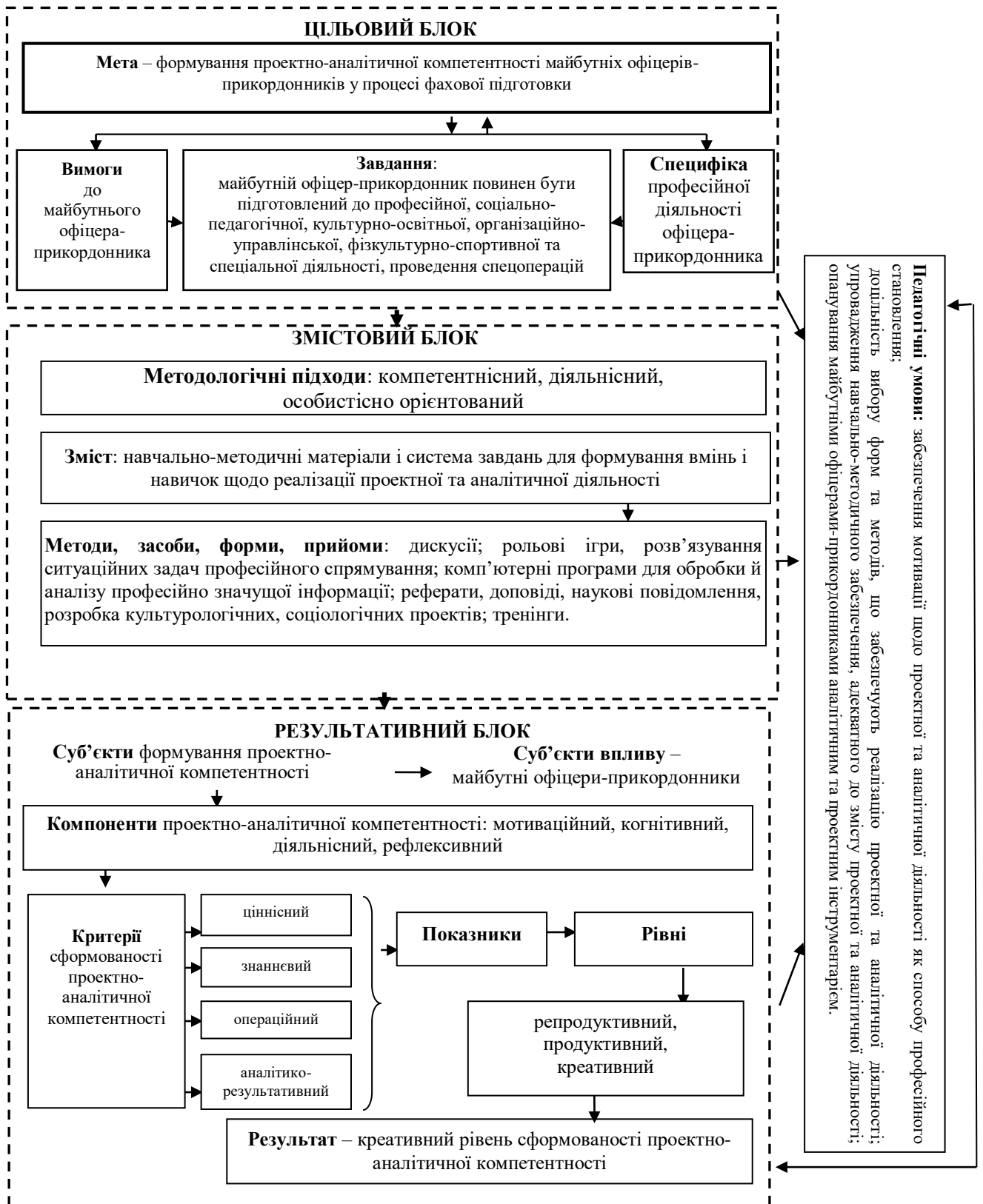

Рис. 1 Структурно-функціональна модель формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників

проектної та аналітичної діяльності) була розробка навчально-методичного забезпечення проектно-аналітичної діяльності, яке містить навчальні та методичні

складники, що забезпечують ефективну реалізацію фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, зокрема створено систему взаємопов'язаних складників: комплекс навчальних завдань різного рівня складності (з дисципліни «Формальна логіка» з метою реалізації аналітичної діяльності), проектно-аналітичні ігри (з дисципліни «Соціологія» з метою реалізації проектно-аналітичної діяльності), методичні розробки проектів-занять з навчальної дисципліни «Тактика прикордонної служби» тощо. Було розроблено електронний навчально-методичний комплекс з дисциплін «Тактика прикордонної служби» й «Перевірка документів» з використанням системи Moodle з метою вдосконалення самостійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

Основним заходом щодо реалізації четвертої педагогічної умови було проведення тренінгів, інтерактивних занять, метою яких було ознайомлення з аналітичним та проектним інструментарієм. Як зазначені інструменти було використано дедуктивний та індуктивний методи викладу інформації, створення доповіді за аналогією з метою формування системного бачення ситуації в зоні охорони державного кордону з навчальної дисципліни «Тактика прикордонної служби». Забезпечення цієї педагогічної умови надало курсантам можливість оволодіти системою методів, які дозволяли їм добирати інструментарій у квазіпрофесійній діяльності, щоб оптимально й ефективно розв'язувати професійні проблеми та завдання з навчальної дисципліни «Тактика прикордонної служби».

Для перевірки результативності педагогічних умов формування культури проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки було проведено формувальний етап експерименту.

В експерименті протягом серпня 2016 – грудня 2017 рр. взяли участь 288 курсантів 3-го курсу (2015–2016 рр. набору) факультету охорони та захисту державного кордону. Вони були поділені на експериментальні групи (далі – ЕГ) у складі 148 курсантів і контрольні групи (далі – КГ) у складі 140 курсантів. Під час формувального етапу експерименту в освітній діяльності курсантів відбувалось забезпечення практичної реалізації виокремлених і обґрунтованих педагогічних умов.

Як видно з табл. 1, у КГ відбулись незначні зміни в показниках за всіма рівнями. Водночас у ЕГ зафіксована такі результати: на креативному рівні кількість курсантів збільшилась на 21,61 %, на продуктивному – на 7,14 %, на репродуктивному зменшилась на 31,75 %. Результати експерименту були статистично опрацьовані з використанням критерію Фішера, і за відповідними правилами прийняття рішень зроблено висновки про те, що виявлені педагогічні умови та структурно-функціональна модель формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників є дієвими.

За результатами експериментальної роботи розроблено методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки, у яких відображено основні напрями діяльності науково-педагогічного складу.

Порівняльний аналіз сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки в контрольних та експериментальних групах на початку та наприкінці формувального етапу експерименту, %

Стан сформованості проектно-аналітичної компетентності курсантів за всіма критеріями (на початку формувального етапу експерименту)							Стан сформованості проектно-аналітичної компетентності курсантів за всіма критеріями (наприкінці формувального етапу експерименту)						
Критерії	КГ (n=140)			ЕГ (n=148)			Критерії	КГ (n=140)			ЕГ (n=148)		
	Рівні			Рівні				Рівні			Рівні		
	Репродуктивний	Продуктивний	Креативний	Репродуктивний	Продуктивний	Креативний		Репродуктивний	Продуктивний	Креативний	Репродуктивний	Продуктивний	Креативний
Ціннісний	53,84	34,62	11,54	43,92	44,59	11,49	Ціннісний	46,16	38,46	15,38	10,81	54,05	35,14
Знаннєвий	55,38	31,54	13,08	40,54	47,30	12,16	Знаннєвий	46,92	40,00	13,08	11,49	54,73	33,78
Операційний	50,00	37,69	12,31	46,62	41,90	11,48	Операційний	45,38	42,31	12,31	12,17	54,05	33,78
Аналітико-результативний	53,08	35,38	11,54	42,57	45,27	12,17	Аналітико-результативний	46,15	40,00	13,85	10,81	54,73	34,46
Середнє значення	53,07	34,62	12,31	43,24	44,59	12,17	Середнє значення	46,15	40,00	13,85	11,49	54,73	33,78

Таким чином, виявлені педагогічні умови та розроблена структурно-функціональна модель формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників дозволять, на нашу думку, удосконалити професійну підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників, здійснювати більш широке використання в освіті сучасних інноваційних технологій, концепцій та підходів.

ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання актуальної проблеми, що полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці дієвості педагогічних умов формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. Отримані результати дослідження підтверджують гіпотезу дослідження, а реалізовані мета і завдання дали змогу сформулювати такі **висновки** та запропонувати рекомендації, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Проведений аналіз наукових робіт, присвячених дослідженню формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки, виявив низку суперечностей. Результати аналізу нормативних документів дали можливість визначити специфіку професійної діяльності офіцерів-прикордонників, яка є багатоаспектною і пов'язаною із процесами обробки інформації та налагодженнями взаємодії у різних сферах життя. Ці фактори в поєднанні із вимогами сьогодення становлять специфіку сучасного професійного життя офіцерів-прикордонників, як-от: логічність у

прийняті рішення, відповідальність, рефлексію тощо.

На підставі аналізу нормативної бази і науково-педагогічної літератури розкрито поняттєво-категоріальний апарат дослідження. Сформульовано авторське тлумачення *проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників* як інтегративної характеристики майбутнього офіцера-прикордонника, що виражається в здатності та готовності фахівця до самостійної теоретичної і практичної розробки та реалізації проектів у професійній сфері, а також є комплексом спеціальних мисленнєвих дій, спрямованих на виявлення, оцінку та узагальнення отриманих знань, аналіз та переведення їх у новий якісний стан. Проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників є сукупністю мисленнєвих, пошукових, логічних, дослідницьких та творчих процесів пізнання майбутніх офіцерів-прикордонників.

Теоретичний аналіз формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників дозволив визначити структуру цієї категорії, яка містить такі компоненти: *мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний*.

2. У результаті проведеного аналізу та виявлених особливостей професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників та з урахуванням вимог нормативних документів було виділено критерії сформованості проектно-аналітичної компетентності, які розкриваються через якісні ознаки (показники), як-от: *ціннісний критерій* (показники: позитивний інтерес до проектування; стійкість мотивації до проектної та аналітичної діяльності; особистісно-ціннісне ставлення до аналізу та проектування професійної діяльності як соціально значущої; стійкість мотивації щодо реалізації проектно-аналітичної діяльності); *знаннєвий критерій* (показники: сформованість знань щодо здійснення проектно-аналітичної діяльності; організованість проектно-аналітичної діяльності; ступінь вияву креативності в процесі проектно-аналітичної діяльності; сформованість знань про етапи реалізації проекту та мисленнєві операції); *операційний критерій* (показники: вміння організувати проектну діяльність, ступінь прояву самостійності в проектно-аналітичній діяльності); *аналітико-результативний критерій* (показники: уміння здійснювати рефлексію проектно-аналітичної діяльності; вияв самоаналізу та самооцінки результатів проектно-аналітичної діяльності).

Були визначені такі рівні сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки: *репродуктивний, продуктивний, креативний*.

3. На основі факторного аналізу визначено та обґрунтовано сукупність педагогічних умов, що впливають на дієвість формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників: 1) забезпечення мотивації щодо проектної та аналітичної діяльності як способу професійного становлення; 2) доцільний вибір форм та методів, що забезпечують реалізацію проектної та аналітичної діяльності; 3) упровадження навчально-методичного забезпечення, адекватного до змісту проектної та аналітичної діяльності; 4) опанування майбутніми офіцерами-прикордонниками аналітичним та проектним

інструментарієм.

Аналіз отриманих результатів змін за всіма компонентами проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у контрольних й експериментальних групах свідчить про зростання креативного рівня у тих курсантів, для яких було впроваджено педагогічні умови формування проектно-аналітичної компетентності (з 12,17 % на початку експерименту та до 35,43 % – наприкінці), зростання продуктивного рівня – з 44,59 % на початку до 54,73 % наприкінці експерименту та про зниження репродуктивного рівня з 43,24 % на початку експерименту до 11,49 % – наприкінці. Застосування методів математичної статистики, зокрема критерію Фішера, на рівні значущості $p \leq 0,05$ виявило розбіжності в розподілах курсантів КГ та ЕГ за рівнями сформованості проектно-аналітичної компетентності та засвідчило ефективність обґрунтованих педагогічних умов формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

4. Змістом методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки, у яких відображено основні напрями діяльності, є: оволодіння основами проектної культури та аналітичної діяльності; сприяння формуванню інноваційного середовища в освітньому процесі військового закладу вищої освіти прикордонної служби; упровадження інноваційних методів навчання (проектно-аналітичні сесії, проектно-аналітичні ігри тощо); сприяння більш глибокому засвоєнню методів проектної та аналітичної діяльності; забезпечення вдосконалення навичок дослідницько-пошукової діяльності; використання оптимальних принципів контролю та управління проектно-аналітичною діяльністю майбутніх офіцерів-прикордонників (тести, модулі, рейтинги тощо).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Подальшого дослідження потребують такі напрями, як забезпечення особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки курсантів військових закладів вищої освіти, розробка відповідного навчально-методичного забезпечення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Мельничук Ю. Методичні рекомендації щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*: електрон. наук. фах. вид. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький, 2017. Вип. 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprapv_ppn_2017_4_19.

2. Мельничук Ю. Теоретико-методологічні засади формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький: вид-во НАДПСУ, 2017. № 3 (10). С. 196–204.

3. Мельничук Ю. П. Педагогічні умови формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників та їх експериментальна перевірка. *Педагогічні науки: зб. наук. праць [Херсонський державний університет]*. Херсон: ХДУ, 2017. Вип. LXXX, т. 3. С. 182–187.

4. Мельничук Ю. П. Сутність, зміст та структура проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: наук.-теорет. зб. Сер.: Педагогіка. Психологія. Філософія*. Київ: Гнозис, 2017. Вип. 21–3, т. III (77): Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. С. 353–362.

5. Мельничук Ю. Методика формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. *Молодь і ринок: щомісячн. наук.-пед. журн.* Дрогобич: ШВИДКОДРУК, 2018. № 3 (158). С. 106–110.

6. Мельничук Ю. П. Критерії, показники та рівні сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Молодий вчений: наук. журн.* Херсон, 2018. № 1 (53). С. 361–365.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Мельничук Ю. П. Особливості впровадження кредитно-модульної технології навчання у професійну підготовку майбутніх офіцерів органів прикордонного контролю. *Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 22 лист. 2013 р.)*. Львів, 2013. С. 360–363.

8. Мельничук Ю. П. Формирование профессиональных знаний служебной деятельности офицеров органов пограничного контроля. *Теория и практика охраны границ государств-участников СНГ: история и современность: материалы междунар. научн.-практ. конф. (Алматы, 27 марта 2013 г.)*. Алматы, 2013. С. 221–223.

9. Мельничук Ю. П. Рефлексия в системе подготовки будущих офицеров-пограничников. *Становлення і розвиток педагогіки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 23–24 груд. 2016 р.)*. Івано-Франківськ, 2016. С. 94–95.

10. Мельничук Ю. П. Формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників як педагогічна проблема. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України: тези X всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2 лист. 2017 р.)*. Хмельницький: вид-во НАДПСУ, 2017. С. 337.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

11. Мельничук Ю. П. Організаційно-педагогічні умови формування професійних знань у майбутніх офіцерів підрозділів прикордонного контролю в умовах кредитно-модульної технології навчання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні та психологічні науки. Хмельницький: вид-во НАДПСУ, 2013. № 3 (68). С. 157–167.

12. Мельничук Ю. П. Особливості застосування педагогічних технологій у навчально-виховному процесі вищих військових навчальних закладів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні та психологічні науки. Хмельницький: вид-во НАДПСУ, 2013. № 2 (67). С. 121–129.

13. Мельничук Ю. П. Методичні рекомендації щодо формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників: навч.-метод. посіб. Хмельницький: вид-во НАДПСУ, 2017. 20 с.

АНОТАЦІЇ

Мельничук Ю. П. Формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. Визначено компоненти компетентності: *когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний*. З метою проведення якісного оцінювання визначених компонентів було схарактеризовано критерії, показники (знаннєвий, ціннісний, операційний, аналітико-результативний) та рівні (репродуктивний, продуктивний, креативний) сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови її ефективного формування. Спроектовано структурно-функціональну модель формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, яка містить цільовий, змістовний та результативний блоки.

Ключові слова: майбутні офіцери-прикордонники, компетентність, проектно-аналітична компетентність, фахова підготовка, педагогічні умови, структурно-функціональна модель.

Мельничук Ю. П. Формирование проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников в процессе профессиональной подготовки. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2018.

Диссертация посвящена исследованию проблемы формирования проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников в процессе профессиональной подготовки. Определены компоненты компетентности: *когнитивный, мотивационный, деятельностный, рефлексивный*. С целью

проведения качественной оценки определенных компонентов были охарактеризованы критерии, показатели (познавательный, ценностный, операционный, аналитико-результативный) и уровни (репродуктивный, продуктивный, креативный) сформированности проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников. Обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия ее эффективного формирования. Спроектирована структурно-функциональная модель формирования проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников, которая включает целевой, содержательный и результативный блоки.

Ключевые слова: будущие офицеры-пограничники, компетентность, проектно-аналитическая компетентность, профессиональная подготовка, педагогические условия, структурно-функциональная модель.

Melnychuk Yu. P. Formation of Project-Analytical Competence of the Future Officers-Border Guards in the Process of Professional Training. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2018.

The research presents theoretical-methodological substantiation and the results of experimental verification of pedagogical conditions for the forming project-analytical competence of the future officers-border guards in the process of professional training.

Taking into account methodological approaches (competence, activity, personal) regarding the determination of the component composition of project-analytical competence, researches on the problem of the formation of various components of professional competence, as well as the peculiarities of the professional activity of the future officers-border guards, allowed to determine the essence of the mentioned competence, as: integrative characteristic of the future officer-border guard, which is expressed in the ability and readiness of the specialist to independent theoretical and practical work out and implementation of projects in professional and social spheres, as well as a set of specific thinking actions aimed at the identification, evaluation and generalization of knowledge, analysis and transfer them to the new qualitative state.

The project-analytical competence of the future officers-border guards is a complex of thinking, search, logical, research and creative processes of cognition.

In the structure of project-analytical competence of the future officers-border guards, the following components are identified: motivational, cognitive, activity, reflexive.

The criteria for the development of the project-analytical competence of the future officers-border guards in the process of professional training, which are revealed through qualitative features (indicators) are: *value criterion* (positive interest to projecting, stability of motivation to project and analytical activity; personality-value attitude to the analysis and projecting of professional activity as socially significant;

sustainability of motivation for the implementation of project-analytical activity); *knowledge criterion* (formation of knowledge about carrying out of project-analytical activity; organization of project-analytical activity; degree of creativity in the process of project-analytical activity; formation of knowledge about the stages of project realization and thinking operations); *operational criterion* (the ability to organize project activity, the degree of autonomy manifestation in the project-analytical activity); *analytical-productive criterion* (ability to carry out the reflection of project-analytical activity, manifestation of self-analysis and self-assessment of the results of the project-analytical activity).

The levels of formation of project-analytical competence of the future officers-border guards in the process of professional training have been selected: *reproductive, productive, creative*.

The pedagogical conditions of forming the project-analytical competence of the future officers-border guards in the process of professional training (providing motivation for as for the project-analytical activity as a way of professional development, the expedient choice of forms and methods that provide realization of the project-analytical activity, introduction of educational-methodical support, adequate to the content of the project and analytical activity; acquisition by the future officers-border guards of the analytical and project set of tool.

The model of the project-analytical competence of the future officers-border guards, which includes target, content and productive blocks, has been designed.

Key words: future officers of the border guard service, competence, project-analytical competence, professional training, pedagogical conditions, structural-functional model.

Підписано до друку 15.11.2018 р. Формат 60×84/16.
Умов. друк. арк. 0,9. Тираж 110 прим. Замов. № 1079 ОД.

Видавництво Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3010 від 22.10.2007